

ZASTOSOWANIE NANOCZĄSTEK W BUDOWNICTWIE

Alina KALETA, Andrzej KOŁODZIEJ
Politechnika Opolska, Opole

1. Wprowadzenie

Nanotechnologia jest stosunkowo nowym obszarem badań w inżynierii materiałów budowlanych. Można się spodziewać, że wkrótce wprowadzi ona istotne zmiany i nowe rozwiązania istotnych problemów tej dyscypliny.

Nanotechnologia powstała w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Zajmuje się ona wytwarzaniem nanomateriałów, czyli cząstek materialnych o wielkościach w granicach od kilku do kilkuset nanometrów, oraz metodami służącymi do ich badania i modelowania [1].

Produkty nanotechnologii mogą być wykorzystywane do projektowania i wytwarzania materiałów w wielu dziedzinach, w tym budowlanych. Produkty wykorzystujące nanotechnologię posiadają wiele unikatowych cech fizykochemicznych. Materiały takie mogą w znacznym stopniu rozwiązać aktualne problemy budownictwa, zmienić wymagania i organizację procesu budowlanego.

2. Początek nanonauki i nanotechnologii

Początek nanonauki i nanotechnologii jako odrębnej dziedziny nauki datuje się na rok 1959. Wówczas, podczas zjazdu Amerykańskiego Towarzystwa Fizycznego, fizyk Richard Feynman stwierdził w swoim wykładzie, że żadne prawa nie przeczą możliwości operowania pojedynczymi atomami. W opinii Feynman'a jedynym ograniczeniem był brak wystarczająco precyzyjnych urządzeń i technik. Termin „nanotechnologia” został po raz pierwszy użyty przez Norio Taniguchi w 1974 r. jako określenie możliwości inżynierii materiałów operującej na poziomie nanometrów. Książka napisana przez Erica Drexler'a w 1980 r., przyczyniła się do znacznej popularyzacji zagadnienia nanotechnologii [2].

Znaczącym wydarzeniem w badaniach w skali „nano” było zbudowanie skaningowego mikroskopu tunelowego (*scanning tunnelling microscope, STM*) [3]. Kierujący zespołem naukowców IBM ze Szwajcarii Heinrich Rohrer i Gerd Binnig otrzymali za ten wynalazek Nagrodę Nobla w 1986r. STM pozwala na wykonywanie zdjęć powierzchni i zaadsorbowanych atomów i cząsteczek z niespotykaną dotychczas rozdzielczością i dokładnością [4].

3. Nanomateriały w budownictwie

W raporcie RILEM [5] zostały wymienione zasadnicze cechy nanomateriałów. Raport ten wpłynął inspirująco na rozwój nanotechnologii w budownictwie. W. Zhu, P. J. M. Bartos i A. Porro [5] w swoim dokumencie podali przesłanki przemawiające

za zastosowaniem nanocząstek w inżynierii materiałów budowlanych: wzmacniają materiał - wykorzystanie nanorurek węglowych (*carbon nanotubes*, CNT) i nanowłókien umożliwia zwiększenie wytrzymałości kompozytów cementowych, szczególnie zwiększenie wytrzymałości na zginanie; poprawiają trwałość – stosowanie nanomateriałów umożliwia zmniejszenie porowatości betonu, co w konsekwencji zmniejsza przepuszczalność wody i zwiększa mrozoodporność; umożliwiają dostarczenie przez materiały informacji o ich stanie naprężeń; posiadają właściwości samo-naprawialności; posiadają właściwości samo-czyszczące [6]; są materiałami odpornymi na bakterie [7]; mogą się samoorganizować [8].

Nanotechnologia niekiedy jest nazywana rewolucją XXI wieku. Przyciąga ona uwagę mediów i społeczeństwa. Jej zastosowanie może wpłynąć na inne (lepiej) zrozumienie praw fizyki i chemii [9]. Zastosowanie mechaniki kwantowej (*quantum mechanics*) umożliwia w najbliższej perspektywie projektowanie materiałów o niewyobrażalnych dotąd właściwościach [10].

Za pomocą narzędzi rozwijanych i oferowanych przez nanotechnologię można wpłynąć na kształt i położenie cząstki na powierzchni materiału w taki sposób, by zmienić takie istotne właściwości danego materiału, jak przewodność elektryczna, właściwości optyczne oraz wytrzymałość mechaniczną. Poprzez kontrolę w skali nano naukowcy uczą się projektować nowe materiały o zupełnie nowych właściwościach. Niektóre tak zbudowane nanostruktury mogą okazać się użyteczne np. jako leki lub szczepionki. Inne nanostruktury należy połączyć w większe grupy, z których będzie można wytworzyć np. folie, tkaniny, cegły, powłoki, belki.

Istnieje duża liczba potencjalnych obszarów zastosowań nanotechnologii w inżynierii budowlanej. Niektóre z tych aplikacji są opisane szczegółowo poniżej.

4. Nanotechnologia w chemii cementu i betonu

Cement portlandzki jest najpowszechniej stosowanym materiałem budowlanym. Główne zalety tego materiału to dostępność surowców do jego produkcji na całym świecie, łatwość jego wyprodukowania i możliwość wytwarzania z niego produktów o różnych kształtach [11]. Cement portlandzki zazwyczaj jest wykorzystywany wraz z wodą i drobnym kruszywem do produkcji elementów betonowych o zróżnicowanych wymiarach od kilkunastu milimetrów do kilku metrów grubości.

Rozmiar zwyczajnego ziarna cementu wynosi ponad 90 mikrometrów. Należy podkreślić, że czas wiązania cementu zależy w dużej mierze od wielkości dostępnej powierzchni, która może ulec reakcji hydratacji. Dlatego też czas wiązania dla cząstek wielkości kilkudziesięciu mikrometrów jest stosunkowo długi. Dla uzyskania elementu o małej grubości, w którym cement wiązałby w bardzo krótkim czasie, należałoby stosować cement o wielkości ziaren rzędu kilku mikrometrów [12]. W tym celu należy zmniejszyć wielkość ziaren cementu przynajmniej dziesięciokrotnie, czyli uzyskać nano-cement portlandzki. Reakcja hydratacji w takim cemencie zachodziłaby o wiele szybciej, natomiast beton z takiego cementu posiadałby zupełnie nowe właściwości. Naukowcy ze Szwajcarii opracowali jednoetapowy proces, w którym wytwarza się typowy cement portlandzki w postaci nanocząsteczek. Spoiwo to twardnieje o wiele szybciej, co potwierdza, że wielkość cząsteczek może istotnie wpływać na właściwości znanych materiałów [13]. Zastosowanie nanomateriałów w produkcji cementu i betonu może doprowadzić do istotnej poprawy ekonomiki, ponieważ wytrzymałość i trwałość konstrukcji betonowych powinna być znacznie lepsza, niż przy stosowaniu materiałów tradycyjnych [14]. Nano-cement posiada większą powierzchnię właściwą. Nanocząstki są bardzo aktywne w zaczynie cementowym, równomiernie rozkładają się i powodują, że reakcja hydratacji nano-cementu

zachodzi szybciej, ale nie wpływa na pogorszenie końcowej wytrzymałości wyrobu [13]. Dodatkowo nanocząstki wypełniają pory, co wpływa na zwiększenie sił międzycząsteczkowych, a w konsekwencji poprawia mikrostrukturę cementu oraz współpracę zaczynu cementowego z kruszywem w betonie [13].

Nanocząstki SiO_2 poprawiają urabialność oraz trwałość betonu. Właściwości w stanie świeżym zależą w dłuższej mierze od rozkładu wielkości cząstek (*particle-size distribution*, PSD). Również właściwości stwardniałego betonu, takie jak wytrzymałość i trwałość, wynikają z upakowania cząstek [15]. Jednym ze sposobów poprawy szczelności betonu jest zwiększenie zakresu wielkości ziaren, np. włączając cząstki o rozmiarach poniżej $0,5 \mu\text{m}$. Materiały, które obecnie są dostępne w tym zakresie wielkości ziarna to wapień, pyły krzemionkowe i nanokrzemionka [16].

Dodanie do cementu nanokrzemionki zamiast pyłu krzemionkowego powoduje, że zaczyn cementowy jest gęstszy, a proces hydratacji cementu przyspieszony. Wytrzymałość na ściskanie stwardniałego zaczynu cementowego z nano- SiO_2 jest znacznie większa, niż stwardniałego zaczynu cementowego z pyłem krzemionkowym, zwłaszcza w młodym wieku zaczynu [17].

Nanomateriałem o bardzo szerokim spektrum zastosowania jest nano-ditlenek tytanu (nano- TiO_2). Tlenki tytanu wykazują bardzo niską absorpcję optyczną w zakresie widzialnym (VIS), co warunkuje ich śnieżnobiały kolor. Znaczna – szczególnie dla anatazu – absorpcja promieniowania ultrafioletowego (UV) jest wynikiem dużej aktywności fotokatalitycznej. Z tego względu nanocząstkowy anataz, zwykle określony jako nano- TiO_2 , jest coraz powszechniej stosowany jako fotokatalizator do degradacji szeregu zanieczyszczeń organicznych (jak odory, węglowodory) [18] oraz nieorganicznych (tlenki azotu) [19].

Aktywność fotokatalityczna oraz śnieżnobiały kolor spowodowały zastosowanie anatazu do wytwarzania materiałów samoczyszczących w formie farb, jak też samoczyszczącego się betonu architektonicznego z dodatkiem nano- TiO_2 . Beton ten pozostaje czysty, śnieżnobiały przez wiele lat bez potrzeby czyszczenia czy malowania. TiO_2 stosuje się również przy niszczeniu bakterii w obecności promieniowania UV o słabym natężeniu [7], usuwaniu odorów z zamkniętych przestrzeni [20] oraz w powierzchniach samoczyszczących [6].

Wynaleziono także szyby zmodyfikowane powierzchniowo, które posiadają właściwości samoczyszczące oraz nie zaparowujące. Małe cząstki TiO_2 naniesione na gładką powierzchnię szklaną wywołują w stosunku do kropel wody tzw. efekt liścia lotosu, działają jak malutkie „włoski” liścia odpychając od jego powierzchni krople wody - uniemożliwiają zwilżenie powierzchni. Powierzchnie niezaparowujące powstały na odwrotnej zasadzie niż samoczyszczące. Mają właściwości hydrofilowe, które pozwalają na uzyskanie cienkiej, jednorodnej i niewidocznej dla oka warstwy wody, dzięki czemu szyba pozostaje przezroczysta.

5. Podsumowanie

Z roku na rok zwiększa się liczba publikacji z zakresu nanotechnologii i nanonauki. Podobna sytuacja ma też miejsce w przypadku nanobetonów. Większość zjawisk rozpatrywano do tej pory na poziomie makroskopowym, lecz rozwój nauki umożliwił badania na poziomie nano [8]. Rozwój nanonauki pozwala na uzyskiwanie pożądanych cech wielu materiałów. W dziedzinie nanokompozytów cementowych XXI wieku przynosi coraz większą ilość badań, produktów i artykułów naukowych.

Literatura

- [1] Szponder D. K.: Nanomateriały w środowisku – korzyści i zagrożenia. Sympozja i Konferencje KKMU: "V Krakowska Konferencja Młodych Uczonych", 5, 375–386, Kraków 2010.
- [2] Eric K. Drexler: Engines of Creation. The Coming Era of Nanotechnology, Anchor Books, 1986.
- [3] Binnig G., Rohrer H., Gerber Ch., Weibel E.: Surface studies by scanning tunneling microscopy. *Physical Review Letters*, 49, Issue 1, 57–61, 1982.
- [4] Eigler D. M., Schweizer E. K.: Positionin single atoms with a Canning tunnelling microscope. *Nature*, 344, 524-526, 1990.
- [5] Zhu W., Bartos P. J. M., Porro A.: Application of nanotechnology in construction Summary of a state-of-the-art report. *Materials and Structures*, 37, 649-658, 2004.
- [6] Wang R., Hashimoto K., Fujishima A., Chikuni M., Kojima E., Kitamura M., Shimohigoshi M., Watanabe T., Light-induced amphiphilic surfaces, *Nature*, 288, 431-432, 1997.
- [7] Maness P.C. i in.; Bactericidal activity of photocatalytic TiO₂ reaction: toward an understanding of its killing mechanism, *Appl Environ Microbiol*, 65, 4094–4098, 1999.
- [8] Czamecki L.: Nanotechnologia w budownictwie. *Przegląd budowlany* 1/2011, 40-53.
- [9] Bhushan B. : *Handbook of Nanotechnology*. Springer, 2004.
- [10] Chong K.P.: Nanoscience and Engineering in Mechanics and Materials. *J. of Physics & Chemistry of Solids*, 65, 1501-1506, 2004.
- [11] Li Z., Ding Z., Zhang Y.: Development of sustainable cementitious materials. *International Workshop on Sustainable Development and Concrete Technology*, Held in Beijing, China, May 20–21, 2004
- [12] Parra-Montesinos G. J.: High-Performance Fiber-Reinforced Cement Composites: An Alternative for Seismic Design of Structures. *Aci Structural J. Technical Paper*, 102-S68, 668-675, 2005.
- [13] Li H., Xiao H., Yuan J., Ou J.: Microstructure of cement mortar with nano-particles. *Composites: Part B* 2004, 35, 185-189.
- [14] Hanehara S., Ichikawa M.: Nanotechnology of cement and concrete. *J. of the Taiheiyo Cement Corporation* 2001, 141, 47-58.
- [15] Hüskén G., Brouwers H.J.H.: A new mix design concept for earth-moist concrete: A theoretical and experimental study. *Cement and Concrete Research* 38, 1246–1259, 2008.
- [16] Dunster A.: Silica fume in concrete. Information paper, IHS BRE Press, Garston, U.K., 2009.
- [17] Li G.: Properties of high-volume fly ash concrete incorporating nano-SiO₂. *Cement and Concrete Research* 34, 1043–1049, 2004.
- [18] Lee C. K., Kim J. K., Lee J. H.: Preparation and characterization of peroxo titanate acid solution using TiCl₃. *J. Sol-Gel Science and Technology*, 31, 1-3, 67–72, 2004.
- [19] Bakar M.A., Chen Y.T., Huang C.P.: Removal of toxic cyanide and Cu(III) ions from water by illuminated TiO₂ catalyst, *Applied Catalysis: Environmental* 53, 13-20, 2004.
- [20] Kim S.B., Hwang H.T., Hong S.C.: Photocatalytic degradation of volatile organic compounds at the gas-solid interface of a TiO₂ photocatalyst, *Chemosphere*, 48, 347-444, 2002.

APPLICATION OF NANOPARTICLES IN CONSTRUCTION

Summary

This paper presents potential areas of application of nanotechnology in construction. Comprehensive analysis of current scientific and professional literature is presented. The main of the paper is to identify a range of nanotechnology apply in the field of engineering, and building materials.